

УДК 502.131.1(100)

Implementation of Sustainable Development as one Way of Global Challenges' Solutions

S. Todoruk

Ph.D. in Economics, assistant of Department of business economics and Human Resource management, Chernivtsi Yuriy Fedkovich National University

N. Kutarenko

Ph.D. in Economics, assistant of Department of business economics and Human Resource management, Chernivtsi Yuriy Fedkovich National University

Abstract

The given article treats the history of the concept of sustainable development, defines its main principles, outlines the differences in the vision of the ways to overcome global environmental threats and indicates the main task for Ukraine's transition to stable development.

Keywords: sustainable development, the principles of sustainable development, social, ecological and economic development priorities.

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ століття перед людством постала необхідність формування нового світогляду, який би докорінно змінив взаємодію суспільного розвитку з навколишнім середовищем. У своїй еволюції людина пішла не шляхом пристосування до природних умов, а прагненням їх змінити відповідно до своїх потреб. Такий підхід призвів до стрімкої деградації навколишнього середовища, загрози екологічної катастрофи, виснаження екосистем та погіршення якості життя на землі. Одним із шляхів вирішення глобальних проблем людства є урівноваження економічних пріоритетів з екологічними та соціальними. Така рівновага характеризується категорією сталого розвитку.

Аналіз останніх публікацій. Питанням необхідності раціонального користування ресурсами а також гармонійного економічного зростання зі збереженням екосистем, присвячені праці таких вчених, як О. Бородіна, Б. Буркинський, О. Віленчук, З. Герасимчук, Н. Гребенюк, Б. Данилишин, Н. Демченко, О.Єфремов, А. Ісаченко,

А. Каринцева, А. Малявіна, В. Міщенко, В. Прадун, А. Тихонов, В. Трегобчук, М. Шапочка, В. Шевчук, Л. Шостак, О. Шубравська та ін.

Метою статті є розгляд передумов переходу на засади концепції сталого розвитку у світі та в Україні та окреслення основних завдань з метою її впровадження у вітчизняну економіку.

Основний виклад. Із позицій сталого, екологічно збалансованого розвитку стратегія людської діяльності має орієнтуватися на максимальне збереження природних ресурсів та мінімізацію втручань у біосферу. Відповідно ефективна у минулому економічна система втрачає свою доцільність унаслідок її часткової непридатності до відтворення земних екосистем і потребує суттєвої трансформації [2].

Розглядаючи історію концепції сталого розвитку [6; 11], варто зазначити, що тут важливу роль відіграли такі документи, події та заходи:

- 1) наукові праці В. Вернадського про ноосферу;
- 2) конференція ООН з проблем навколишнього середовища (Стокгольм, 1972 р.);
- 3) наукові доповіді Римського клубу (1972 р.);
- 4) звіт комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку (1987 р.);
- 5) конференція ООН з проблем навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.);
- 6) глобальна конференція зі сталого розвитку малих островних держав, що розвиваються (Бриджтаун, 1994 р.);
- 7) зустріч на вищому рівні “Планета Земля” +5 (Нью-Йорк, 1997 р.);
- 8) Всесвітній саміт з питань сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.);
- 9) рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (2008 р.);
- 10) спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН: Майбутнє сталого розвитку (Нью-Йорк, 2009 р.);
- 11) 15-та щорічна Міжнародна конференція дослідження сталого розвитку в Утрехті (Нідерланди, 2009 р.);
- 12) 18-та сесія Комісії зі сталого розвитку (Нью-Йорк, 2011 р.);
- 13) конференція ООН з питань сталого розвитку, відома як «Ріо +20» (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.) та багато ін.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на таких п'яти головних принципах (положеннях) [див., напр., 5]:

- Людство дійсно може надати розвитку сталого та довготривалого характеру для того, щоб він відповідав потребам людей, які живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.

- Обмеження, які існують у сфері експлуатації природних ресурсів, – відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки та соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.

- Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на більш благополучне життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф – злидні, які стали у світі звичайним явищем.

- Розміри і темпи росту населення повинні бути узгоджені з виробничим потенціалом змінної глобальної екосистеми Землі.

- Необхідно збалансувати стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема стосовно використання енергії.

Вважаємо, що зазначені положення характеризують сутність поняття сталого розвитку, дотримуючись їх можна впроваджувати ефективну політику сталого розвитку на всіх рівнях, хоча цей процес є доволі складним.

Крім міжнародних організацій, створених з метою запобігання незворотних наслідків людського впливу на екосистеми, наукова спільнота також пропонувала своє вирішення проблем, пов'язаних із забруднення навколишнього середовища. Розбіжності у баченні шляхів подолання глобальних екологічних загроз призвели до появи різних наукових шкіл і течій, які займалися питаннями стосовно сталого розвитку.

Так, прибічники дематеріалізації загалом негативно ставилися до соціально-економічного зростання, вважаючи, що людські потреби повинні задовольнятися з мінімальними затратами природних ресурсів за рахунок ресурсозбереження і зниження темпів споживання. Одними з перших представників цього напрямку були члени Римського клубу – Е. Ласло, Д. Медоуз, А. Печчеї, Дж. Форрестер та інші, які запропонували методологію оцінювання можливостей природи з позиції врахування

антропогенного тиску, який зростає особливо швидкими темпами, починаючи з XX століття.

Визначаючи принципову неможливість відмови від прогресу в усіх його проявах, проте вказуючи на необхідність якісного росту в розвитку людської цивілізації, М. Месарович та Е. Пестель у своїй доповіді «Людство на поворотному пункті» (1974) [13] модернізували концепцію нульового зростання, запропонувавши своє бачення «обмеженого зростання», що варто узгодити інтереси всіх країн і верств населення з метою збереження природних умов існування людства.

Представники іншого напрямку (Р.Барр, К. Дойч) схиляються до думки, що екологічні проблеми можна вирішити державним регулюванням ринку, використовуючи економічні або адміністративно-консервативні інструменти впливу. Враховуючи думки прибічників та противників, сформувалася когорта вчених, які дотримуються центристської позиції, наголошуючи на розробці альтернативної моделі розвитку та способу життя на засадах соціальної орієнтації вирішення екологічних проблем [9, с. 21].

Отже, щодо шляхів вирішення негативних наслідків екологічної ситуації, вчені розмежувались на три табори: перші вбачають настання природних катастроф у майбутньому, другі ж передрікають покращення становища за умов впровадження ефективної системи заходів щодо ресурсозбереження. А треті схиляються до думки про неможливість вирішення проблем, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища без безпосереднього зростання виробництва, а саме йдеться про встановлення правильного балансу між екологічними та соціально-економічними цілями з урахуванням принципів сталого розвитку.

Керуючись загальноприйнятою світовою ідеологією сталого розвитку, в Україні перший крок до опанування даної концепції припадає на перше десятиріччя незалежності країни. До 1997 року ще не було формально сформовано чітко окреслених ознак системної політики в цьому напрямі, але вже в період 1997-1998 роках були зроблені перші спроби на державному рівні щодо офіційного сприйняття всесвітньої стратегії сталого розвитку. У Національній доповіді України про стан виконання положень «Порядку денного на XXI століття» за десятирічний період (1992-2001 рр.) зазначається, що даний проміжок часу для країни характеризується як підготовчий етап

переходу до сталого розвитку. За цей час було створено Національну комісію сталого розвитку при КМУ і прийнято ряд офіційних документів, серед яких «Національна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості води» (27.02.1997 р. № 123/97-вр), «Основні напрями державної політики в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» (05.03.1998 р. № 188/98-ВР), Послання Президента України до ВРУ «Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки» (23.02.2000 р. № 276а/2000) та інші національні екологічні програми [4]. Розроблені стратегії, затверджені офіційними документами, базувалися на відповідності принципам сталого розвитку.

Наступним кроком переходу України на принципи сталого розвитку у відповідності до досягнутих домовленостей у Йоганнесбурзі 2002 року стало прийняття Постанови КМУ «Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003-2015 роки» (26.04.2003 № 634). Важливість цієї Програми – у забезпеченні комплексного підходу до формування та реалізації державної політики, побудованої на чітко визначених ресурсо-екологічних пріоритетах розвитку.

Україна офіційно підтримала ряд міжнародних рішень щодо сталого розвитку, проте досі не має загальнонаціонального плану практичного впровадження ідей сталого розвитку у життя.

За словами В. Трегобчука, необхідність переходу на модель сталого розвитку всіх країн світу, в тому числі й України, об'єктивно зумовлена демографічним «вибухом», сучасною науково-технічною революцією, а також нинішнім кризовим станом земної біосфери, істотним зниженням її відновлювальних, відтворювальних і асиміляційних можливостей внаслідок надмірних антропогенних навантажень на природу [8].

Усвідомлення нової парадигми розвитку людства, яка ґрунтується на раціональному використанні, збереженні та відтворенні природних ресурсів, призвело до радикальних змін у всіх сферах національного господарства України. Як підсумовує Ю. Самойленко, йдеться про багатогранний процес, який охоплює екологізацію матеріально-технічної бази і екологічно зорієнтовану модернізацію

загальнонаціонального механізму господарювання, створення інституціонально-правової основи сталого екологорівноваженого функціонування соціально-економічної системи [7].

Модифікація уявлень про традиційну модель господарювання торкнулася першочергово аграрної сфери економіки. Т. Глушко та Л. Корсак висловлюють таку думку з цього питання, що особливо актуальною стає проблема переходу до сталого розвитку у найчутливішій до взаємовпливу економічних та екологічних чинників сфері агропромислового виробництва, де природне середовище відіграє вирішальне значення і виступає основним чинником якості продукції як гаранта здоров'я населення [2]. Погоджуються з цим твердженням і О. Варченко та А. Карпенко, констатуючи, що агровиробництво є потужним споживачем природних ресурсів [1], а частка аграрного сектора у забрудненні та деградації довкілля становить понад третину загального обсягу деструктивного впливу [3, с. 19]. Як результат, це негативно впливає на довкілля, бо відбувається виснаження природних ресурсів внаслідок їхнього екстенсивного використання, а також при застосуванні «введених» ресурсів, а саме: отрутохімікатів, мінеральних добрив і генетично модифікованого матеріалу. Тому актуальним стає пошук альтернативних методів сільського господарства, які б відповідали вимогам сучасності та були орієнтовані на збереження і відновлення природних ресурсів, тобто спрямовані на екологобалансований розвиток. Використання альтернативних систем сільського господарства має зупинити зростання обсягів відходів та істотно знизити темпи споживання первинних природних ресурсів, насамперед не відтворюваних, головний акцент при цьому робиться на збереженні довкілля для майбутніх поколінь [12].

Ще одним переконливим фактором необхідності переходу на альтернативні методи сільського господарства, як зазначає О. Шубравська, є погіршення структури харчування більшості населення України, яка поглиблюється споживанням хімічно і біологічно забруднених харчових продуктів [10, с. 39]. При цьому на передній план висувається успішне функціонування агропродовольчої системи України, що дозволить значною мірою вирішити проблеми гарантування продовольчої безпеки країни, що, в свою чергу, відповідає одному з основних критеріїв сталого розвитку, а саме – задоволення продовольчих потреб населення.

Враховуючи притаманні для України географічні, демографічні, соціально-еколого-економічні особливості, основними завданнями на перехідний період до сталого розвитку країни є: розв'язання проблеми бідності як основного соціального завдання; раціональне використання ресурсів; збалансований розвиток економіки в межах екологічного простору країни; забезпечення високої якості стану навколишнього природного середовища; суттєве послаблення наслідків Чорнобильської катастрофи.

Отже, еволюційні зміни в сучасній політиці провідних держав світу зумовили нове наукове бачення досягнення цілей суспільно-економічного розвитку на основі збалансованого використання обмежених ресурсів для задоволення довгострокових потреб. Зважаючи на об'єктивні чинники необхідності переходу на принципи сталого розвитку в Україні, сформульовані основні завдання, які покликані нівелювати існуючий дисбаланс між економічним зростанням, соціальним розвитком та збереженням довкілля.

References

1. Varchenko O.M. (2009), "The concept of sustainable development as an approach to ensure a competitive and ecologically safe agricultural land"
- Visnyk Bilotserkivs'koho derzhavnoho ahrarnoho universytetu: zb. nauk. pr.*, Vol. 65, pp. 98-101.
2. Hlushko T.P. (2007), "The concept of sustainable development as an agrarian philosophy of modern civilization", *Mul'tyversum. Filosofs'kyj al'manakh*, [Online], Vol. № 66, available at : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_66/Glushko.pdf.
3. Lopatyns'kyj Yu.M. (2015), "Sustainable development of the agricultural sector of the economy in the context of European integration", *Naukovyj visnyk Chernivets'koho universytetu*, (Serii : Ekonomika), Vol. 730 731, pp. 17-20.
4. National Report of Ukraine on the state of implementation of " Agenda for the XXI century " for ten years (1992-2001 yy.). - Kyiv , 2002. - 55 p..
5. Romanko S.M. (2013), "The principle of sustainable development in the use of natural resources", *Miedzynarodowej naukowj-practucznej konferencji «Dynamika Naukowych badan – 2013»*, Vol. 5, Prawo, pp. 42-47.
6. Rudenko L.H. (2009), "Ukrainian Carpathians role in sustainable (balanced) development of Ukraine", *Ukrains'kyj heohrafichnyj zhurnal*, Vol. № 3, 66 P.
7. Samojlenko Yu.I. "Environmental safety as a priority for Ukraine's national security", [Online], available at : <http://www.zelenysvit.org.ua/?page=articles>.
8. Trehobchuk V.M. (2002), "The concept of sustainable development for Ukraine", *Visnyk NAN Ukrainy*, Vol. № 2, pp. 31-40.

9. Tsarenko O.M. (1998), *Ekonomichno-pravovi peredumovy ekolohichno staloho rozvytku suspil'stva* [Economic and legal conditions of environmentally sustainable development], Sum. derzh. ahrar. un-t., Kyiv, Vyscha shkola, Ukraine.
10. Shubravs'ka O.V. (2006), "Foreign economic factor for sustainable development of the national agrosphere", *Ekonomika i prohnozuvannia*, Vol. № 2, pp. 36-45.
11. What is sustainable development, [Online], available at : http://ngo.donetsk.ua/uploads/files/text16_1.pdf.
12. Papendick Robert I. (1986), "Environmental consequences of modern production agriculture: how can alternative agriculture address these issues and concerns ?", *American Journal of Alternative Agriculture*, Vol. 1., No. 1. – pp. 3-10.
13. The official Website of the Club of Rome [Online], available at : <http://www.clubofrome.org>.

Translation of the Title, Abstract and References to the Author's Language

**ВПРОВАДЖЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ВИРІШЕННЯ
ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА**

С.І. Тодорюк

*к.е.н., асистент кафедри економіки
підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

Кутаренко Н.Я.

*к.е.н., асистент кафедри економіки
підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

Анотація

Розглянуто історію концепції сталого розвитку, визначено її головні принципи, окреслено розбіжності у баченні шляхів подолання глобальних екологічних загроз та зазначено основні завдання для переходу України до сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, принципи концепції сталого розвитку, соціально-еколого-економічні пріоритети розвитку.

Література

1. Варченко О.М. Концепція сталого розвитку як підхід забезпечення конкурентоспроможного й екологічнобезпечного сільськогосподарського

землекористування / О.М. Варченко, А.М. Карпенко // Вісник Білоцерківського державного аграрного університету: зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 65. – С. 98-101.

2. Глушко Т.П. Концепція сталого розвитку як аграрна філософія сучасної цивілізації [Електронний ресурс] / Т.П. Глушко, Л.М. Корсак // Мультиверсум. Філософський альманах. – К. : Центр духовної культури, 2007. – № 66. – Режим доступу : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_66/Glushko.pdf.

3. Лопатинський Ю.М. Сталий розвиток аграрного сектора національної економіки у контексті євроінтеграції / Ю.М. Лопатинський // Науковий вісник Чернівецького університету. (Серія : Економіка). – Вип. 730-731. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. – С. 17-20.

4. Національна доповідь України про стан виконання положень «Порядку денного на XXI століття» за десятирічний період (1992-2001 рр.). – Київ, 2002. – 55 с.

5. Романко С.М. Принцип сталого розвитку у використанні природних ресурсів / С.М. Романко // *Miedzynarodowej naukowí-practucznej konferencji «Dynamika Naukowych badan – 2013»*. – 2013. – Volume 5. – Prawo. – Przemysl, Polska. – Nauka I studia. – С. 42-47.

6. Руденко Л.Г. Роль Українських Карпат у забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку України / Л.Г. Руденко, С.А. Лісовський // Український географічний журнал. – 2009. – № 3. – 66 с.

7. Самойленко Ю.І. Екологічна безпека як пріоритет національної безпеки України [Електронний ресурс] / Українська екологічна асоціація «Зелений світ» : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.zelenysvit.org.ua/?page=articles>.

8. Трегобчук В.М. Концепція сталого розвитку для України / В.М. Трегобчук // Вісник НАН України. – 2002. – № 2. – С. 31-40.

9. Царенко О.М. Економічно-правові передумови екологічно сталого розвитку суспільства / О. М. Царенко; Сум. держ. аграр. ун-т. – К. : Вища школа, 1998. – 56 с.

10. Шубравська О.В. Зовнішньоекономічний фактор стійкого розвитку національної агросфери / О.В. Шубравська // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 2. – С. 36-45.

11. Що таке сталий розвиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ngo.donetsk.ua/uploads/files/text16_1.pdf.

12. Papendick Robert I. Environmental consequences of modern production agriculture: how can alternative agriculture address these issues and concerns ? / Robert I. Papendick, Lloyd F. Elliott, and Robert B. Dahlgren // *American Journal of Alternative Agriculture*. – 1986. –Vol. 1. —No. 1. – P. 3-10.

13. The official Website of the Club of Rome [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.clubofrome.org>.